

Jana Bělová:

Funerální litina Podbrdsko ve světle kontaktů s centry výroby litiny v Prusku a na Moravě v 19. století.

Disertační práce 2010

Posudek:

Dr.phil.hist.Karel Otavský

Předložená disertace je výsledkem autorčina mnohaletého studia funerální litiny, jehož první výsledky předložila již roku 2008 ve své bakalářské práci zaměřené na Rokycansko. Její rozhodnutí věnovat dlouhodobě pozornost této oblasti umělecké produkce je nutno vřele uvítat a ocenit: Fabriční zhotovování litinových náhrobků, které od počátku 19.století uspokojovalo širokou poptávku, je v podstatě uzavřenou historickou kapitolou a původně přebohatý materiál viditelně mizí. Jde také o obor umělecké činnosti, která pro svůj technicky a výrobně náročný charakter a své spojení s průmyslem těžko mohl vzbudit hlubší zájem tradiční klasické uměnovědy. K obecnému podcenění památek této produkce přispěla i skutečnost, že litina dnes ztratila charakter uměleckého materiálu, který si zachovávala po celé 19. století. Jana Bělová se tudíž věnuje problematice doposud málo probádané a materiálu stále ještě čekajícímu na hlubší zhodnocení.

Jako u skla, porcelánu nebo tkanin zde jde jednak o artefakty náročné z hlediska technologie a výrobních podmínek, jednak o předměty, jejichž estetická hodnota je pouze doplňkem jejich základních funkcí. Funerální litina tak vykazuje řadu různých aspektů a vyžaduje komplexní badatelský přístup. To ostatně prozrazuje již

nepočetná uměleckohistorická literatura, pojednávající tento obor většinou jako podkapitolu buď v rámci funerálního umění, nebo umělecké litiny (str. 10-12). Předložený pokus Jany Bělové o shrnující pojednání litinových funerálních památek v historicky těsně propojeném středoevropském prostoru vychází z široké znalosti přes všechny ztráty stále ještě obrovského množství materiálu a s ním spojené problematiky. Pro svůj nesnadný úkol kandidátka zvolila kombinaci tří jak zaměřením, tak metodicky různých pohledů.

Odhlédneme-li od obecných úvodních odstavců týkajících se typologie funerálního umění a stručné historie umělecké litiny, tvoří první stěžejní část práce Korpus vzorníků středoevropské funerální litiny (str. 25-119). Jedná se o 39 sešitů nebo listů vydávaných Pruskými královskými slévárnami v Berlíně, Gliwici a porýnském Sayn (Bendorf), dále slévárnami v Tangerhütte u Magdeburgu, v Mägdesprung u Quedlinburgu, v Eisenburgu v Rýnské Falci (Gebrüder Gienath) a konečně šlechtickými slévárnami v Čechách a na Moravě, které skýtají přehled jak nabídky sériově zhotovovaných náhrobků, křížů plastik a dalších doplňků, tak, jmenovitě u velkých sléváren, konkrétních individuálních realizací. Tyto vzorníky představují důležitou pramennou základnu, neboť existující památky, jejich počet se trvale umenšuje, jsou v důsledku ničivých škod, které postihly středoevropské hřbitovy během druhé světové války a po ní, již jen zlomkem původního stavu.

Na popis a obsahovou analýzu těchto tisků navazuje Historie sléváren ze zkoumaných oblastí a dalších vybraných podniků (str.120-150). Kapitola pozůstává ze stručných podkapitol věnovaných v korpusu jmenovaným

a některým dalším významným slévárnám jako např. Mariazell v Rakousku. Historicky zaměřená kapitola informuje o osudech jednotlivých podniků vzniklých na šlechtických panstvích zčásti již v 18. století. Zvláště zajímavé jsou pro nás detailní informace o osudech sléváren v Čechách a na Moravě.

Třetím dílem práce, jehož cílem je ukázat bohatost a mnohotvárnost této uměleckoprůmyslové produkce je Atlas typů středoevropské funerální litiny (str.151-214) se samostatným, na konci připojeným typologicky a ikonograficky uspořádaným obrazovým katalogem s více než 200 záběry z berlínských, vídeňských a dalších relevantních hřbitovů (str. 265-338). Kandidátka zde čerpá především z vlastní široké znalosti roztroušeného materiálu a svého systematicky budovaného fotoarchivu. V textové části se úvodem věnuje pruské litině, již ve středoevropském okruhu připadlo vůdčí postavení, a srovnává s ní mladší, v rámci rakouské monarchie významnou produkci podbrdských sléváren v Čechách.

Poslední krátká kapitola nadepsaná Praktické otázky kolem litinové funerální plastiky a Závěr umožňují Janě Bělové nastítnit některé dílčí otázky, pro které v pevně strukturovaném hlavním textu nezbylo prostoru. Vedle otázek památkové péče a ochrany funerálního umění tu jde o specifické problémy s datováním a určováním původu jednotlivých děl majícími svůj původ v jejich druhotném použití a v čilém obchodování jak se slévárenskými výrobky tak i jejich modely a formami.

Logické, metodicky čisté členění látky je předpokladem, nemusí však být samo o sobě nejšťastnějším řešením pro její rozvržení v knize, v níž v tomto případě nechává

vzniknout dojmu jisté roztržitosti. Tuto by jistě bylo možno předejít formulačně a hojnějšími textovými odkazy sloužícími k lepší orientaci čtenáře. Užitečné by např. mohlo být obrácené pořadí druhé a třetí kapitoly, čímž by byl čtenář seznámen s jednotlivými slévárnami dříve než je konfrontován s velmi speciální speciální problematiku vzorníků.

Nepříznivý dojem vzbuzuje značně matoucí komplikované číslování oddílů s nadbytečnými římskými číslicemi pro Úvod, Dosavadní literaturu, Závěr, Katalog, Seznam vyobrazení, Literaturu s prameny a do toho zasazený dlouhý hlavní text bez nadpisu (str. 16 až 224). Obsahově nejdůležitější kapitoly jsou tak uvnitř tohoto oddílu (III) degradovány na podkapitoly bez grafického oddělení, což rozsáhlou stěžejní část práce značně nepřehlednou.

Po věcné stránce je nutno korigovat údaj o pruském maršálu Wilhelmu Reinhardu de Corbières (str.26): Baron nebyl guvernérem neexistující „švýcarské provincie Gaudenz“, ale velitelem pruské pevnosti Graudenz, polsky Grudziądz, kde zemřel. – U slévárny uvedené jako „Gienathgebrüder“ (str. 48) není v nadpisu jmenován Eisenberg v Rýnské Falci, kde se nalézala a kde první slévárna vznikla již v roce 1734.

Za nevhodné považuji těžkopádné citování celých textových bloků pozůstávajících mnohdy z více odstavců (str.16, 18, 159 a jinde) nebo tvořících bezmála celou jednu podkapitolu (str. 43). Nemístné je citování běžných konstatování, která, takto zdůrazněna, mohou působit až zábavně, zvláště nejsou-li dobře zasazena do kontextu (str. 160).

Politováníhodné jsou rušivé překlepy a drobné chyby (jmenovitě v transkripci německých slov na str.10 a 12), prozrazují časovou tíseň při dokončování předloženého textu.

Přes tyto výhrady práci doporučuji k obhajobě.

V Černošicích dne 8. dubna 2012

Dr.phil.hist.Karel Otavský